

המנהג

מנהגי ישראל - מקורותיהם וטעמיהם

הרב י. בן נפתלי

סיום מסכת בתשעת הימים

באב למד מסכת תענית במתכוון באיזה שעות ואח"כ היה סועד בבשר ויין. וכן העיד הגר"א סופר שזכר שבילדותו אצל אביו הגאון רבי שמעון סופר מערלוי זצ"ל נהגו ללמוד מסכת ובכוונה תחילה השאירו סוף המסכתא לימים שבין ר"ח לט' באב.

סעודת הילולא בה' אב

רבים נוהגים לשלב הסיום עם סעודת ההילולא של רבינו האריז"ל שחל ביום ה' אב, וכמובא בספר "דברות חיים" שהרה"ק רבי ישכר בער מראדושיץ זצ"ל נהג בכל שנה ביום ה' אב לעשות סיום מסכת ואכל סעודה של בשר ויין עם תלמידיו, וכך נהג החקל יצחק מספינקא זצ"ל.

כמה סיומים

יש מקומות שנוהגים לעשות הסיום לפחות ביום אחד מבין הימים שמר"ח ועד ט' באב, ויש נוהגים לעשות סיומים בכל יום מתשעת הימים כדי להוסיף שמחה של מצוה בימים אלו שממעטים בהם בשמחה.

המנהג בבעלזא שלא לערוך סיום אלא עד ז' באב, וכמובא ב"מגן אברהם" (סי' תקנד, סק"ט) שילדת נכון שתמנע מבשר ויין מז' באב ואילך מפני שבאותו היום נכנסו הגויים להיכל. וכן היה נוהג הרה"ק הדברי חיים מצאנז זצ"ל ("דרכי חיים").

בימים שמראש חודש אב עד אחר תשעה באב נוהגים, כמובא בשו"ע (סי' תקנא, ט), שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין, כדי למעט השמחה ויזכור ויצטער על חורבן ירושלים ("לבוש" סי'). אלא שנהגו בחצרות חסידים, בהם בעלזא, שינאווא, גור ורוז'ין, לעשות סעודת סיום מסכת בבשר ויין בימים אלו.

טעמי המנהג

טעם המנהג מבואר בספרים כדי להחליש כוחו של הס"מ כמרומוז בר"ת בשמו ס'יום מ'סכת א'ין ל'עשות, וכידוע שב' חדשים אלו תמוז ואב הם בחלקו של הס"מ שהוא שרו של עשו, לכן עושים סיום מסכת וסעודת מצוה להחליש את כוחו.

ב"חידושי הרי"ם" (עה"ת) מובא טעם אחר לתקן את החטא של שנאת חנם שמחמתו חרב בית המקדש, וסעודת סיום מסכת של חברים השמחים זה עם זה היא היפך שנאת חנם ומתקנת אותו החטא. ובעל הקדושת יו"ט מסיגעט זצ"ל אמר שהמנהג שמסיימים מסכת ועושין סעודה בבשר ויין, כי חובה ומצוה עלינו לעשות "פועל דמיוני" על העתיד לבוא שימים אלו יתהפכו לששון ולשמחה ("שולחן מלכים", בפתחה אות טו).

ללמוד כדי לעשות סיום

יש לומדים בכוונה תחילה מסכת שיוכלו לסיים ולעשות סעודה, וכמו שכתב היעב"ץ בסידורו שאף הממהר לסיים לימוד ספר יותר מלימודו בשאר ימות השנה הוא זריז ונשכר שהקדים עצמו למצוה, וכך כתב בעל האריה דבי עילאי זצ"ל בקונטרסו "אבני זכרון" (סי"א).

ב"שו"ת ר' ידידי' טיאה וויל" (או"ח סי' לח) הביא מעשה מרבו הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל שבשבוע שחל בו תשעה